

EEN BEELD VAN DE HORECA

Hoofdstuk 11

Maarten Tielens

Tussen 1994 en 2001 groeide de werkgelegenheid in de horeca met 20% tot ongeveer 69 800 jobs. De helft van de loontrekkende jobs vinden we terug bij de 'restaurants'. Deze subsector is de sterkste groeier, ten nadele van jobs in de 'cafés'. Het zelfstandige ondernemerschap is vrij belangrijk in de horeca: de 15 100 zelfstandigen vormen 18% van de werkgelegenheid in de horeca. Het aantal zelfstandigen is echter sterk gedaald tussen 1996 en 2002.

De groei van het aantal jobs ging ook gepaard met een toename van het aantal nog niet ingevulde jobs, de vacatures. Er is vooral veel vraag naar kelners en keukenpersoneel. In de horeca worden weinig diploma- of ervaringsvereisten gesteld. Daartegenover staat dat de ongunstige arbeidsomstandigheden er toch voor zorgen dat er heel wat knelpuntvacatures zijn.

In de horeca wordt meer dan gemiddeld gebruik gemaakt van tijdelijke arbeid, o.a. om flexibel te kunnen inspelen op piekmomenten en door de seizoensarbeid. De horeca beschikt over een erg jong werknemersbestand doordat de sector een typische 'instapsector' is. Bovendien zijn ook de vrouwen oververtegenwoordigd. Dit hangt samen met het fenomeen dat deeltijdarbeid erg gebruikelijk is in de horeca. Maar ook de mannen werken veel vaker dan gemiddeld in een deeltijdse job. Het merendeel van de deeltijds werkenden werkt in een kleine deeltijdse job waardoor het gemiddelde arbeidsvolume in de horeca erg laag ligt.¹

1 De werkgelegenheid

Het is niet evident om een duidelijk beeld te krijgen van de actuele werkgelegenheidstoestand en -evolutie van de horecasector. Kenmerkend voor de horeca is de *zeer sterke concentratie van werknemers in kleine ondernemingen*. Zowat 9 op 10 loontrekkende jobs in de horeca in Vlaanderen vinden we terug in bedrijven met minder dan 100 werknemers. Bijna de helft

---

¹ Dit hoofdstuk is gebaseerd op: Sectorrapport. De horeca op het menu. (Tielens, 2002b)

van de loontrekkende jobs vinden we terug in ondernemingen met minder dan 10 werknemers. Dit hoge KMO-gehalte maakt het moeilijk om kwantitatieve evoluties kwalitatief te duiden.

1.1 ■ ■ De loontrekkende werkgelegenheid

In 2001 was de horecasector in Vlaanderen goed voor ongeveer 69 800 *loontrekkende arbeidsplaatsen* of 3,5% van de totale loontrekkende werkgelegenheid (tabel 11.1).² Daarmee behoort de horecasector tot de top-10 van de werkverschaffers in Vlaanderen. Het aantal loontrekkende arbeidsplaatsen nam in de periode 1994-2001 toe met 11 600 eenheden, wat overeenkomt met een stijging van 20% in zes jaar tijd. Deze stevige groei blijft echter beperkter dan de globale jobtoename in de tertiaire sector (+24%).³

Uitzendarbeid zou volgens de sector zelf steeds meer aan belang winnen. Dat valt ook af te lezen uit het feit dat sommige uitzendorganisaties gespecialiseerde 'horeca-kantoren' openen.

Tabel 11.1

Evolutie van de loontrekkende werkgelegenheid in de horeca naar subsector (Vlaams Gewest; 1994-2001)

	1994 (n)	1996 (n)	1998 (n)	2000 (n)	2001 (n)	Evolutie '01/'94 (%)
55.1 Hotels	6 620	6 786	7 268	7 385	7 853	+18,6
55.2 Overige accommodatie	4 221	3 955	3 697	3 859	4 037	-4,4
55.3 Restaurants	27 219	31 896	33 767	32 597	35 914	+31,9
55.4 Cafés	11 875	11 772	11 627	10 659	11 140	-6,2
55.5 Kantines en catering	8 253	9 950	10 092	9 496	10 863	+31,6
t5 Horeca	58 188	64 359	66 451	63 996	69 807	+20,0
T Tertiaire sector	610 396	644 978	693 869	729 837	756 599	+24,0
Alle sectoren	1 769 551	1 820 457	1 885 837	1 941 581	1 989 123	+12,4

Bron: RSZ (Bewerking Steunpunt WAV)

- 2 Voor een overzicht van gedetailleerd cijfermateriaal dat gebruikt wordt in dit hoofdstuk verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Cijferbijlage.
- 3 Voor meer duiding omtrent de methodologie verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Methodologische bijlage.

Opmerkelijk is de stijging van de loontrekkende werkgelegenheid tussen 2000 en 2001 met 5 800 jobs. Ten dele is deze stijging te wijten aan het seizoensgebonden (zelfs weergebonden) karakter van de loontrekkende werkgelegenheid in de sector. We illustreren dit met cijfers over de *Belgische horeca*.⁴ Tabel 11.2 toont dat er in de *Belgische horeca* in juni 2001 ongeveer 6 300 jobs méér waren dan in juni 2000. Kijken we naar het arbeidsregime van deze jobs dan valt op dat bijna de helft van deze bijgekomen jobs ‘seizoensarbeid of arbeid bij tussenpozen’ is; de rest is grotendeels ‘deeltijdarbeid’.⁵ In beide regimes gaat het in twee van de drie gevallen om zeer kleine jobs (minder dan 30% van een voltijdse job) (tabel B11.2).⁶ Drukken we de jobtoename uit in voltijdse equivalenten dan gaat het om 1 400 jobs méér in juni 2001, hetgeen de stijging enigszins relativeert. Gezien deze sterke jaarschommelingen is de langetermijnevolutie relevanter (tabel 11.1).

Tabel 11.2

Evolutie van de loontrekkende werkgelegenheid in de horeca naar type arbeidsprestatie (België; 30 juni 2000-2001)

	2001	2000	Evolutie 2001-2000	
	(n)	(n)	(n)	(%)
Totaal	113 351	107 082	+6 269	+5,9
VTE	61 302	59 879	+1 423	+2,4
Voltijds	40 040	39 007	+1 033	+2,6
Deeltijds	65 300	62 969	+2 331	+3,7
Seizoensarbeid	6 557	3 702	+2 855	+77,1
Onbepaald	1 454	1 404	+50	+3,6

Bron: RSZ (Bewerking Steunpunt WAV)

1.2 ■■ De subsectoren belicht

De helft van de 69 800 loontrekkende jobs in de horecasector is terug te vinden bij de ‘restaurants’ (tabel 11.1). In 2001 waren er maar liefst 8 700 jobs meer dan in 1994 (+32%). Een

-
- Er zijn hiervoor geen cijfers op Vlaams niveau beschikbaar. De groei op Belgisch niveau weerspiegelt sterk de groei op Vlaams niveau gezien 90% van de jobtoename in de Belgische horeca ingevuld wordt door het Vlaams Gewest.
  - Seizoensarbeid heeft betrekking op korte arbeidsperiodes, hetzij als gevolg van de seizoengebonden aard van het werk, hetzij als gevolg van de noodzaak van de ondernemingen om beroep te doen op versterking voor bepaalde perioden van het jaar. Arbeid bij tussenpozen heeft betrekking op tijdelijke en interimarbeid in toepassing van de bepalingen op tijdelijk werk, de interimarbeid en de terbeschikkingstelling van personeel en op de arbeid verricht door thuiswerkers (RSZ, 2001, p. 10).
  - De relatief grote omvang van deze zeer kleine deeltijdse jobs in ‘de seizoensarbeid en arbeid bij tussenpozen’ en de ‘deeltijdarbeid’ houdt verband met de vaak slechte kwaliteit van de RSZ-aangifte in de horeca. In wezen zijn deze jobs eerder (zeer) tijdelijk dan deeltijds van aard (Van Wichelen en Dmitrevsky, 1998). Vandaar dat we ze niet als deeltijdarbeid beschouwen (zie verder). Maar gezien het zeer tijdelijke karakter kunnen we wel stellen dat het om ‘kleine’ jobs gaat.

gedeeltelijke verklaring voor deze groei is administratief en kan verklaard worden door de toekenning van nieuwe nace-codes. Onder de subsector 'de cafés' vallen alleen de horecazaken die enkel drank serveren. Vanaf het ogenblik dat er snacks worden geserveerd, een fenomeen dat de laatste jaren erg groeit, worden zij beschouwd als 'restaurant' en 'verhuizen' ze naar deze subsector.

De 'cafés', waaronder ook de discotheken, nemen met 11 100 arbeidsplaatsen 16% van de loontrekkende werkgelegenheid in de sector voor hun rekening. In zes jaar tijd werd er een verlies van 700 jobs opgetekend (-6%) o.a. ten gevolge van de reeds vermelde verschuiving van nace-codes maar tevens door het hoge aantal faillissementen. Tussen 2000 en 2001 is er sinds lang opnieuw een groei van de werkgelegenheid in deze subsector.

De subsectoren 'kantines en catering' (10 900 jobs of 16% van de jobs in de horeca) en 'hotels' (7 900 jobs of 11%) kennen beide een stevige groei. De stijging in de catering kan deels verklaard worden door een *outsourcingstendens*: meer en meer bedrijven besteden hun kantine- en cateringactiviteiten uit, waardoor deze sector kan groeien.

1.3 ■■ De zelfstandige werkgelegenheid

Naast de loontrekkenden zijn er ook *zelfstandigen* actief in de horecasector: 15 100 jobs in 2002 of 4,6% van het totaal aantal zelfstandige jobs in hoofdberoep in Vlaanderen. Het zelfstandige ondernemerschap in de horeca is in vergelijking met de andere sectoren vrij belangrijk: de zelfstandigen in hoofdberoep vormen bijna 18% van de werkgelegenheid in de horecasector. Gemiddeld in de andere sectoren vormen de zelfstandigen net geen 14% van de totale werkgelegenheid. In de periode 1996-2002 is het aantal zelfstandigen in de horeca sterk gedaald (-11%), terwijl dat in de andere sectoren gemiddeld licht toeneemt (tabel B11.3).

Hfdst. 12 🗨 De horeca wordt getekend door een jarenlange daling van het aantal startende zelfstandige ondernemers enerzijds en een hoog aantal stopzettingen anderzijds. De sterke terugval van het aantal startende zelfstandigen in de sector 'horeca' hangt samen met de sterke stijging van het aantal starters in de sector 'bestuurders van vennootschappen'. Steeds vaker worden handels- en horeca-activiteiten ondergebracht in een vennootschap waarvan de oprichtende zelfstandige aandeelhouder is (Holderbeke, 2000). Een bijkomende verklaring voor de daling van het aantal startende zelfstandigen wordt gegeven door de invoering van het verplichte attest van bedrijfskennis sinds 1 januari 1999. Vanaf 2002 is daarentegen de ope-

ningstaks voor cafés afgeschaft, waardoor een belangrijke financiële drempel om een café te openen wegvalt. Mogelijk leidt dat in de toekomst opnieuw tot iets meer startende zelfstandigen in de horeca.

2 *Kenmerken van de vacatures*

Het totale aantal openstaande VDAB-vacatures in Vlaanderen is in de loop van de voorbije jaren spectaculair toegenomen. Zowel de gunstige conjunctuur, het groeiend marktaandeel van de VDAB, als een langere plaatsingstijd kunnen de vacaturegroei verklaren. Ook in de horeca was de toename van het aantal VDAB-vacatures groot (tabel B11.4): van 980 vacatures in 1996 tot 2 200 vacatures in 2001 (+123%). Dit neemt niet weg dat de vacaturegroei in de horeca een heel stuk kleiner was dan de gemiddelde groei van het aantal VDAB-vacatures in de tertiaire sector (+186%). Toch is het opmerkelijk dat het aantal vacatures in de horeca tussen 2000 en 2001 constant blijft terwijl dat in de tertiaire sector met 15% daalt.

Tabel 11.3

Gemiddeld aantal openstaande VDAB-vacatures in de horecasector naar subsector en de verdeling naar kenmerken (Vlaams Gewest; 2001)

	Totaal (n)	Werkervaring		Diploma			
		<6 maand (%)	>6 maand (%)	Geen vereiste (%)	Laag (%)	Midden (%)	Hoog (%)
55.1 Hotels	450	61,6	38,4	51,9	11,7	29,2	7,2
55.2 Overige accommodatie	147	88,1	11,9	78,4	5,5	12,2	3,9
55.3 Restaurants	1 210	68,1	31,9	68,6	13,8	15,2	2,4
55.4 Cafés	210	68,4	31,6	76,2	13,3	10,1	0,4
55.5 Kantines en catering	180	43,7	56,3	57,6	11,2	25,4	5,8
<i>t5 Horeca</i>	<i>2 197</i>	<i>66,3</i>	<i>33,7</i>	<i>65,4</i>	<i>12,5</i>	<i>18,4</i>	<i>3,7</i>
T Tertiaire sector	20 162	58,0	42,0	36,5	10,8	24,0	28,6

De gegevens over de verdeling naar vereiste werkervaring en diploma dateren uit het jaar 2000.

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

Voor 66% van de VDAB-vacatures met betrekking tot de horecasector wordt geen of weinig *werkervaring* gevraagd. De horeca is een sector waar je vaak zonder ervaring aan de slag kan. Bovendien wordt in de horeca voor maar liefst 65% van de VDAB-vacatures *geen diplomaver-eiste* gesteld, terwijl dit in de tertiaire sectoren gemiddeld slechts 37% bedraagt.

Er is vooral veel vraag naar *kelners en keukenpersoneel*: 4 van de 10 vacatures zijn voor kelners, zaal- en barpersoneel; 3 van de 10 voor keukenpersoneel. Bepaalde beroepen zijn *knelpuntberoepen*: het gaat om chef-kok, kok, hulpkok, keukenmedewerker fast food-restauratie, kamerpersoneel, restaurantkelner, drankkelner brasserie, hotelmeester en zaalmedewerker fast food-restauratie. Belangrijk is de vaststelling dat in de horeca vooral de ongunstige arbeidsomstandigheden de oorzaak zijn van knelpunten, met name de lage lonen en de ongunstige arbeidstijdsregeling (VDAB, 2001a, p. 52-55).

3 *Kenmerken van de jobs*

De horeca wordt gekenmerkt door *onregelmatige arbeid* (weekendwerk, avondwerk, seizoensarbeid,...). We zagen reeds dat de sterke werkgelegenheidsstijging tussen 2000 en 2001 ten dele een groei is van de 'seizoensarbeid en arbeid bij tussenpozen'. Het gaat hier meestal om jobs van (zeer) tijdelijke aard.

Dit onregelmatige karakter van de arbeid valt ook af te leiden uit het hoge contractverloop in de sector.⁷ Nieuwe aanwervingen, afvloeiingen en interne contractveranderingen dragen bij tot een toename van het aantal contractstromen. Een werknemer die achtereenvolgens twee tijdelijke contracten van één week krijgt bij eenzelfde onderneming zal tweemaal instromen en tweemaal uitstromen. Het hoge contractverloop in de horeca hangt dan ook nauw samen met het relatief groot aandeel van (kortstondige) tijdelijke contracten in deze sector als gevolg van het onregelmatige karakter van de dienstverlening (Herremans, 2000, p. 48-50).

Ook het bestaan van het 'aanwezigheidsregister' in de horecasector wijst op onregelmatige arbeid. In dit register worden de gelegenheidswerknemers (de zogenaamde extra's) geregistreerd. Dit zijn werknemers die niet tot het vaste personeel behoren, maar die bij hoogdagen een handje toesteken.⁸

7 Het contractverloop kan uitgedrukt worden als de verhouding tussen de som van alle afgesloten en stopgezette contracten in de loop van een jaar en het totaal aantal contracten of werknemers op 30 juni van het vorige jaar. In 1997 was er in de horeca een contractverloop van 266%, terwijl dat in de gemiddelde tertiaire sector maar 104% bedroeg.

8 In de Federale Beleidsverklaring van 8 oktober 2002 wordt bovendien gesteld dat de minister van Tewerkstelling voor het einde van het jaar een wetsontwerp zal indienen dat, naar analogie met de tuinbouwsector, een betere integratie van deze gelegenheidsarbeid mogelijk maakt, onder meer door lagere bijdragen.

4 *Kenmerken van de werknemers*

De horeca beschikt over een erg *jong* werknemersbestand. Het aandeel jongeren, 18 tot 24 jaar (29%), is opmerkelijk groter dan het gemiddelde in de tertiaire sector (15%) (tabel 11.4). Het aandeel 50- tot 64-jarigen (10%) ligt onder het gemiddelde van 13%.

De horeca is een typische '*instapsector*'. Afgestudeerde jongeren stappen (tijdelijk) in de horeca tot men een andere job heeft gevonden die meer aansluit bij hun studie, interesse of bekwaamheden. Maar ook verdwijnt een deel van de mensen uit horecastudierichtingen na een aantal jaren uit de sector, onder meer ten gevolge van de ongunstige arbeidsomstandigheden. Bovendien is er in de horeca een sterkere vertegenwoordiging van de studentenarbeid dan in de meeste andere sectoren, waardoor het aandeel jongeren hoger ligt dan elders.⁹

Naast de 'reguliere' loontrekkende jobs, zijn er in de horeca heel wat jongeren die tijdens de zomermaanden een vakantiejob uitoefenen. In de Belgische horeca werkten in 2001 ongeveer 23 000 studenten *maximum één maand tijdens de zomermaanden* (RSZ, 2002, p.19). Wanneer we ervan uitgaan dat in de horeca de studenten dezelfde regionale verdeling vertonen als de loontrekkenden tussen 18 en 24 jaar, dan kunnen we stellen dat er bovenop de gewone loontrekkenden ca. 13 500 Vlaamse studenten in de horeca waren tewerkgesteld tijdens de zomermaanden van 2001.

Ook wat de omvang van *deeltijdarbeid* betreft is de horecasector een buitenbeentje. Maar liefst 59% van de Vlaamse loontrekkenden in de horeca werkt deeltijds, wat schril afsteekt tegen het veel lagere aandeel deeltijdarbeid in de tertiaire sector (24%).¹⁰

9 *Studentenarbeid* is de arbeid verricht door studenten buiten de zomermaanden, of meer dan een maand tijdens de zomermaanden. Deze studenten worden door de RSZ als gewone werknemers beschouwd. Hierover bestaat geen aparte statistische informatie. Over de studenten die tijdens de zomermaanden maximaal één maand een *vakantiejob* uitoefenen bestaan wel aparte gegevens.

10 De jobs in het arbeidsregime van 'seizoensarbeid en arbeid bij tussenpozen' worden niet als deeltijdse jobs beschouwd gezien ze eerder (zeer) tijdelijk van aard zijn, dan wel deeltijds.

Tabel 11.4

Aandeel van jongeren, vrouwelijke werknemers, deeltijdarbeid en kleine deeltijdarbeid in de horeca naar subsector (Vlaams Gewest; 2001)

(%) NACE	Jongeren	Vrouwen	Deeltijdarbeid	Kleine deeltijdarbeid in deeltijdarbeid
55.1 Hotels	22,1	58,2	28,3	39,2
55.2 Overige accommodatie	19,8	70,2	58,4	52,4
55.3 Restaurants	35,1	56,0	65,5	54,8
55.4 Cafés	28,2	59,2	75,9	63,4
55.5 Kantines en catering	20,8	59,9	49,0	42,6
t5 Horeca	29,2	58,3	59,0	53,6
T Tertiaire sector	15,1	43,7	23,8	27,2

Bron: RSZ-LATG, RSZPPO (Bewerking Steunpunt WAV)

Sectoren waar deeltijdarbeid erg gebruikelijk is zijn doorgaans sectoren met een hoog *aandeel vrouwen*. Ook in de horeca wordt het hoge aandeel deeltijdarbeid gereflecteerd in een zeer hoog aandeel vrouwelijke werknemers (58%). Van alle vrouwen werkzaam in de horeca heeft ongeveer 7 op 10 een deeltijdse job. Belangrijk is dat ook het aandeel deeltijds werkende mannen systematisch hoger ligt dan gemiddeld. In de horeca werken bijna 5 op 10 mannen in een deeltijdse job, hetgeen opmerkelijk veel hoger ligt dan in de andere tertiaire sectoren (minder dan 1 op 10).

Ongeveer 54% van de deeltijds werkenden oefent een *kleine deeltijdse job* uit. Een kleine deeltijdse job is minder dan 45% van een voltijdse job. Gemiddeld in de tertiaire sector werkt slechts 27% van de deeltijdsen in een kleine deeltijdse job. Aangezien liefst 59% van de werknemers in de horeca deeltijds werkt en meer dan de helft van deze deeltijds werkenden een kleine deeltijdse job heeft, is het niet verwonderlijk dat het *arbeidsvolume* erg laag ligt. Gemiddeld genomen in de Vlaamse horeca oefent een loontrekkende 59% van een voltijdse job uit, tegenover 86% in de tertiaire sector (zie tabel B11.7 in bijlage).

Cijferbijlage: www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Cijferbijlage

Methodologie: www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Methodologische bijlage